

dina je za profesorje, nego profesorji so za mladino plačani, in se imajo po potrebah mladine obračati.

Naj dostavim konečno še par besed.

Čudno je to, da si nova èra največ v takih praznih formalnostih svoje zaslužnosti išče, ki niso nič drugega, nego povsod že obsojeni stari birokratični pedantizem, ki ne gleda na pravi uspeh, nego samo na to, da se kričati more: „to smo mi naredili“. Srce človeka boli, da se že zdaj pri nas po novovrineni šolski postavi nič več ne vpraša: ali se pod „oslobodjenimi“ ljudskimi učitelji in pod „krmilom“ okrajnih glavarjev mladina tudi kaj uči, nego bolj na to gleda, da se konferencije imajo, da se protokoli spisujejo, in — da se duhovščina nič v to ne vtika.

Národopisne stvari.

Zgodovinske in pravljíčne črtice

o starodavnih Indijanih in o njihovej omiki.

Iz zgodovinskih virov posnel Matija Torkar.

Indijani veljajo navadno za najstarejše zgodovinsko ljudstvo. O njihovej omiki imamo najprva sporočila. Vzhodnja Indija, prav za prav sedanja prednja Indija, je bila, po kateri je zaradi njene rodovitnosti rajskolepe lege hlepelo slehernega borilca poželjivo oko in nenasitljivo srce. Razdeljena v dva silna trivogelnika bil je severni del še trikrat tolike velikosti, kakor vse avstrijsko cesarstvo, južni del pa trikrat tako velik kakor sedanje francosko. Tako je merila stara Indija okoli 60 tisoč kvadratnih milj. Indija je bila dom strašanskih kač. Pridelovalo se je ondi obilno drevesne volne; dobivalo se največ in najdražih morskih biserov. Sosebno so bili indijski sloni, nad katerimi so ljudstva sihdob strmela, in ki so bili tedaj v vojskah strah sovražnikom.

Dežela in prebivalci so dobili imé od ondotne poglavitne reke, Indus zvane. Naselniki so živeli kot potujoči pastirji brezi stanovitnih prebivališč, brezi mest in svetišč. Oblačili so se s kožami od živali, živili pa od sadežev in surovega mesa pobite divjačine. Povedka pravi, da je malik Bak, klateč se po svetu, obiskal to deželo, prebivalce učil lepega vedenja, poljedelstva in stavb. On je bil tudi njih prvi kralj, ter odsihdob so je vedno le kralji vladali, mej njimi siloviti štempihar Herkul. Tudi on je kot klatež prišel v Indijo. Obhodil je vso deželo, jo oprostil škodljivih zveri in poslednjič se jim vsilil za kralja. Vendar sanja povedka tudi o srečnih, svobodnih časih. Trikrat namreč se je bojda povrnila dôba svobode, trajoča drugič tristo, tretjič pa sto in petdeset let.

Verozakonstvo Indijanov. Indijo imenujejo zibel omike. Omika pa je pri vsakem ljudstvu v najtesnejši zvezi z verozakonstvom. Zato omenjam najprej nekoliko o njihovem verozakonstvu. Podlaga mu je knjiga „Nedam“ ali „Vedas“, sestavljena iz čveterih zbirk. Ta obsega ne le sanjarije o stvarjenji sveta in prvih ljudi, ampak tudi njihove npravne ali zadržanske, in pa ceremonijske ali obredne postave. Ta skrivnostna knjiga jim je to, kar je nam sv. pismo, in njene postave, akoravno v teku časov sém ter tje spremenjene in podaljšane, so še dandanes v veljavi.

Iz te knjige pozvedamo, da so Indijani verovali v enega samega „vélikega boga“. Ta bog, da je razodel svojo mogočnost, je iz nič vstvaril svet, in ga namnožil z umnimi bitji. V ta namen je vstvaril najprej čvetero življe ali elemente: zemljo, zrak, ogenj in vodo, ki so pomešani mej seboj plivkali. Da jih je ločil saksebi, vzel je velikansko cév, in ž njo v vodo pihal, dokler se je naredil velik, okrogel in preziren mehur. Ta

mehur je bil nébes ali firmament. Ostalo prvotno zmes je pognjetel v podobo krogle, in to je naša zemlja; trdovina bila je suha gruča, tekočina pa morje. Tako vpodobljeno kroglo zemlje je zadrevil s šumečim glasom mej nébes, je vstvaril solnce, mesec in zvezde, ter zapovedal življem delovati in stvariti. Zrak se razprostire in napolni vse prazne prostore, ogenj s svojo toploto začne naravo oživljati, in voda in zemlja roditi svojej natori lastne golazni in živali; bog pa jim vdihne plodilno zmožnost, da jamó rasti in se množiti. Naposled je hotel véliki bog tudi umna bitja vstvariti. Kar ukazal je, in prišel je človek iz zemlje, najprej glava, potem drugi deli života. Na to mu je dal življenje, ter vstvaril mu tovaršico na enaki način. Prvi človek se je imenoval Pourous, prva žena pa Parkouti. Tudi njima je dodelil seme množenja. Njihovi čveteri sinovi: Brammon, Kutteri, Shudderi pa Wise, razšli so se na vse štiri kraje svetá, kjer so vsak svojo ženo našli, in ti so obljudili vso zemljo. A njihovi potomci so kmalu potem postali brezbožni in mej seboj nesložni. Bogu služiti ni jim bilo mar. Vstali so trinogi, zatirajoči bližnjega s silo. Pri kupčiji je bila goljufija in zvijača. Zaradi tega vname se nad človeštvom srd božji, ki sklène ugonobiti in razdeti svoje delo. Nebo se stemni, grozeče grom bobni in strele švigajo na zemljo. Morje jame naraščati, dokler razlije svoje valove čez zemeljske pokrajine, ki zakopajo pod-se vesoljni človeški rod. Tako je po vodi nehala prva dôba sveta, Kurlaju imenovana.

Nad tem razdjanjem vendar véliki bog ni imel veselja. Zato sopet drugič sklène vstvariti človeka. Da bi bilo pa drugo stvarjenje bolj popolnoma, vstvari poprej troje bitij, mu podobnih na mogočnosti, ki bi mu pri stvarjenji človekovem pomogli. Z nébes prišed stopi vrhu visoke gore, rekši: „Vstani, Brama, ti prvi mej živimi stvarmi v drugej dôbi!“ Na to zemlja porodi Bramo, in na enaki način Wišnu-a in Rudderi-ja. Brama dobí moč in povelje, ljudi stvariti, Wišnu službo, je ohraniti, Rudderi pa moč, je pogubiti, ako bi se tudi te nove stvari predrznile postati brezbožne.

Brama, premišljajoč, kako da bi izpolnil mu dano povelje, čuti nakrat po udih grozno bol. Prihajavši čedalje tolstejši po velicah bolečinah porodi moža in ženo, Manov in Seterupa zvana, enega ob desnej, enega ob levej strani. Seterupa porodi tri sinove pa tri hčere. Na božje povelje se morajo razkropiti na tri kraje svetá, prejemši od Brame zapovedi življenja. Te zapovedi je véliki bog sam dal Brami na temno oblačnej gori v svetej knjigi, ki se zove Vedam.

A novi ljud kmalu ni bil nič boljši od prvega. Neusmiljenost, trinoštvo, goljufnost, zvijačnost in razuzdanost sklicéjo srd božji čez-nje. Kljub Bramovih in Wišnuovovih prošinj dojde Rudderiju povelje pogubiti je. Ta, izpustivši vetrove, jih zažene v strašen gon, da se ziblje in klepeče v potresu vsa zemlja. Dan postane temen, kakor noč, gore se vzdignejo iz stališč in zgromijo na kup. Ta strašni burjolom pokončá do malega ves ljud, razun nekoliko izvoljenih, ki je Wišnu z božjim dovoljenjem otme. Tako se je izšla druga dôba po razburjenem zraku, Duaper imenovana.

Po malo v drugej dôbi ohranjenih množil se je človeški rod z novega. Ni bil pa nič boljši memo prvih dveh, in sopet ga véliki bog sklène pokončati. Na Rudderijevo povelje se razpoči zemlja po vseh krajih, in razpokline požrejo hudobneže, dokler samo nekoliko izbranih še ostane. Tako zemlja storí konec tretje dôbi, Tetraju zvanaj.

V četrtej dobi, ki še traja in se zove Koli, je bil ljud pobožniši. Ako bo pa véliki bog (tako uči knjiga Vedam) še enkrat prisiljen, pogubiti človeški rod, po-

tem bo prišel konec vesoljnega sveta. A ta poslednja sodba bo strašnejša memo vseh poprejšnjih, in tedaj bo zemlja z ognjem končana. Tedaj se bodo vsi življi z divjim šumom sopet mej seboj pomešali, in konec sveta bo, kakor bil je začetek njegov.

Poleg te indijske pravljice je svet neznansko star. Zakaj po preračunu indijskih popov je trajala prva dōba 1,728.000; druga 1,296.000; tretja pa 8,064.000 let. Od četrte dōbe je do sedaj okoli 5000 let preteklo; toraj je svet 11,093.000 let star; vrhu tega ima še poslednja doba 4,032.000 let trpeti!

Komur je znana prigodba stvarjenja, kakor jo popisuje Mojzes v svojih I. bukvah, temu je dosti enega očesa, da sprevidi, kako so Indijani v svojej domišljiji v basni povili to dogodbo stvarjenja in človeka, njegov padec in vesoljni potop, kako so čedalje bolj zahajali od spoznanja pravega in živega Boga, zgrešili upanje po Odrešeniku, čutili sicer svojo grešnost, a ne več spoznali, od kod da izvira. To se bo še bolj pokazalo iz naslednjega. (Dal. prih.)

Lepoznanski del.

Smrt Smail-Age Čengića.

Po Ivanu Mažuranić-u, poslovenil Janez Bilc.

IV.

Harač.

(Dalje.)

„Harač, Harač!“ Od kod dade harač?
Od kod zlata, ko še strehe nima,
Mirne strehe, da ukloni glavo?
Od kod zlata, ko še njive nima,
Temuč tursko s svojim moči znojem?
Od kod zlata, ko še čede nima,
Temuč bije v hribih se za ptujo?
Od kod zlata, ko obleke nima?
Od kod zlata, ko še kruha nima?

„Lačni in nagi, gospodar, smo!
Oj počakaj pet šest dnevov,
Dok željén izprosimo ti harač!“

„Harač, harač, raja, treba!“

„Kruha gospodar, oj kruha!
Videli že davno nismo hleba!“

„Oj kristjani! čakajte, da z neba
Noč nocojšna pade tiha,
Mesto kruha dal vam bom pečenke. —
Golonogi so, možje kristjani,
Brž podkujte jih, naj vrag jih vzame!“
Aga blodi, ter pod šotor hodi.

Urni hlapci vesijo kristjane,
Najurneje Safer enooki,
Najurneje poskakuje,
Ter na radost vsem še večo
Luč zgubljeno maščevati hoče.

Tu se sliši klad *) škripanje,
Tu Safera vpitje divje:

„Harač, harač, raja treba!“
Cviljenje tu revne raje:

„Kruha, kruha daj, gospod, nam;
Videli že davno nismo hleba!“ —

„Oj, kristjani, čakajte, da z neba
Noč nocojšna pade tiha,
Dal za kruh vam bom pečenke!“
Tak hudobnež jih zavrača. —

Pa kdo zvesto bi opisal,
Težke tu prestale muke?
Kdo poslušal z mirnim srcem
Kolika je britka žalost?.....

Dan minul, somrak zdaj postane,
Za somrakom pade tiha noč'ca.
Z zvezdami se je nebó osulo,
Samo zahod temen pas ovija;
Mesec kakor srp na nebu sveti,
Tužna sveča tužnega prizora.

V sred poljane mirne, puste
Starodavna raste lipa.
Poleg nje pa so šotori,
In med njimi je največi,
Je, največi in najlepši
Šotor agov vse nadkrilil;
Ko labud prebela ptica
Bele ptice golobice.

Se belijo šotori prebeli
Pod tihotno mesečino,
Ko pod snegom grobi preveliki,
Po katerih v tihem času
Slabi duhi lazijo plašeci,
S sliko strašno nočnega potnika.
Al glušijo mu ušesa
Z oroslanskim tuljenjem golj'fivim,
In z lajanjem pasjim, s stokom lačnih. —
Meniš, grobje da očetov
So slovinskih, ki na daleč

Jim slovelo je ima preslavno,
Okol kterih Turad *) divja
Tak opoldne, ko ob času gluhem
Vmazana se valja in možgane
Hitre obrača, s čim, kako preplaši
Zdaj otroke objokane,
Da ne objokujejo trpljenja,
Nad spominkom boljše sreče. —
Zdi se ti, da lev zdaj tuli;
Zdi se ti, da pes zdaj laja;
Zdaj pa stok zaslišiš mučenikov,
Stokanje in vriš in težke izdihe,
In okov zdaj slišiš žvenk železja
In med žvenkom prošnjo, da pomagaj;
Brat, poslušaj, je li stok le sanja?
Žvenk poslušaj, je li žvenk le sanja?
Slušaj... slušaj... to ni domišljija,
Ker te vidim, kje boli te jako....
Kaj?... ti jočeš?... Ni to domišljija,
V domišljiji, mislim, bi ne jokal!

Kres žari se pred šotori,
Okol njega valjajo se Turci.
Ta iz nova v ogenj treske stavi;
Ta ustnic napihnil je mehove;
Piha, da gori bolj ogenj.
Ta čepi z podvitima nogama,
Blizo njega, ter na ražnji silnim,
Tolstega obrača ovna.
Oven tolst cvrčí na ognji,
Živ okoli njega plamen liže,
Razsvitljuje znojno roso,
Ki Turčinom iz pod čalme **) teče.

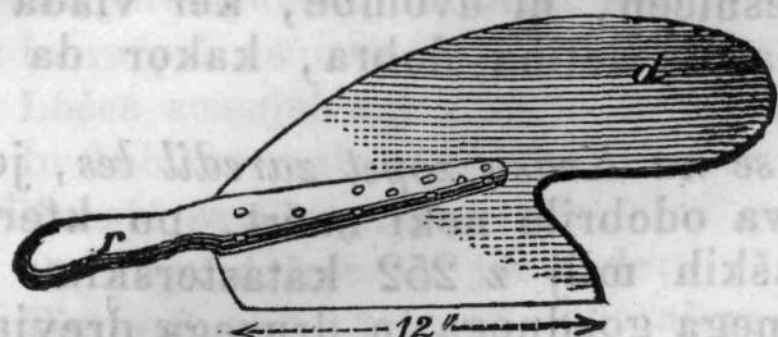
Ko obračal Turk dovelj je ovna,
Ga potegnejo iz ražnja,
Ter na krožnik navalijo,
In z velikim zrežejo ga nožem.

*) Klada == železje, oklep.

*) Turad i == zaničljivo Turci.

**) Čalma == turban.

Podoba B.

(Konec prihodnjič.)

Še enkrat oklic zarad starih srebernih in papirnatih desetíc.

Finančno ministerstvo je ukazalo, da ves ta denar se jemlje do konca meseca julija (malega srpana) še pri vseh cesarskih in družih kasah, — do konca meseca avgusta pa pri glavni cesarski kasi vsake dežele.

Národopisne stvari.

Zgodovinske in pravljíčne črtice

o starodavnih Indijanih in o njihovej omiki.

Iz zgodovinskih virov posnel Matija Torkar.

(Dalje.)

Da ne omenjam več družih manjših božanstev, pravim, da je bilo češčenje teh treh glavnih malikov vzrok razcepljenja vsega ljudstva v tri razna krdela, kakor so vže nekteri Bramo, drugi Wišnu-a, tretji Šivna za najmogočnejšega imeli. Pripadniki te ali one stranke so sprevračali svetostno knjigo po svojej glavi.

Tako so od slehernega teh treh božanstev nastale prave klatovitežke smešnice. Te so shranjene v pesmih „puranas“ zvanih.

Tako, na priliko, se puranas govori o Brami, da je imel 5 glav; ob eno je prišel v boji s Šivnom; iz krvi pa, ki mu je tekla iz vrata, rodil se mu je sin s 500 glavami in 1000 rokami. Njegovo prebivališče je najbližje nebes; enkrat bo umrl, pa ob gotovem času sopet vstal. Drugi pravijo, da umira in se oživlja vsako leto.

Wišnu je najčudapolniši med temi tremi božanstvi. Kot obravnavalec svetá napolnuje sleherni prostor; a njegovo stanovališče je prav za prav mlečno morje; njegova postelja je „Anatan“, kača s 5 glavami. Žen ima nad tisoč. Vendar ste samo dve vedno pri njem, Lešimi, ki po glavi praskaje brska, pa Siri Pagoda, ki mu riblje in drga noge, položene v njenem naročji. Najimenitniše je to božanstvo zaradi svojih deseterih sprememb, v katerih so založene glavne skrivnosti indiškega verozakonstva. Vprvič se je spremenil v morskega psa, da bi bil hudemu duhu vlovil knjigo „Vedas“, s katero mu je ubežal na dno morja, drugič v želvo, tretjič v preseta itd. Celó morje je izpil, in je sopet pljusknil iz sebe; od tod prihaja, da je morska voda slana. Kedar se bo pa desetič spremenil, tedaj bo konec svetá. V nebesih namreč stoji konj beli s peruti, Kallenkin imenovan, ki sprednjo nogo kvišku drži. Kedar se Wišnu v tega konja spremení, bo s to nogo, izpustivši jo na tla, tako močno na zemljo cebnil, da je kača Signaga, ki je krog nje povita, ne bo mogla več skup zdržati.

Tretje božestvo, Šiven, je strašna prikazen, tak grozovit debeluh, da kača Batríga, ki sicer 7 svetov in 7 morjij obsega, mu je še za pas prekratka. Očesa ima tri, rok pa šestnajst itd.

Nič manj zblojene, nego o božestvih, tudi o svetu niso misli Indijanov. Vesoljno stvarjenje si mislijo v

podobi jajca. Namestu beljaka in rumenjaka je v njem več lazov ali nebes za razne bogove. Središče tega jajčnega prostranstva je zemlja. Ta zemlja pa obstaja sopet iz sedmerih svetov, ki so drug vrhu drugega nakupičeni in po morji drug od drugega ločeni. Središču najbližji svet obdaja morje z najčistejšo vodo; drugega obdaja mlečno morje; tretjega surovomasleno morje; četrtega morje iz tolste mlečnate smetane, petega vinsko, šestega sirupno morje; sedmi pa, to je: naš svet, je obdan s slanim morjem.

Vsi Indijani pa, akoravno v več strank razcepljeni, verujejo, da izvirajo od božestva. Le zaradi spačenosti so obsojeni, nekoliko časa v človeškem ali celó v kakovem živalskem životu prebiti, dokler očiščeni so vredni spoznani, sopet nazaj v božestvo se povrniti.

Ta vera je podloga nauka o preseljevanji duš. Poleg te vere Indijanov, ki se pozneje tudi pri Egipčanih nahaja, gredó čiste duše, odloživši posvetno krilo, naravnost v nebesa; nečiste pa v truplo kake živali, kjer se morajo v kazen ali pokoriti, ali pa nekaj časa boljšati. Čem nečistejša in hudobniša je duša, tem večí trpín mora biti žival, v katero je obsojena se spremeniti. Prav nečiste duše, postavimo, se vračajo v toverske osle, ali pa v póstne — Kranjske pare.

Te in enake zmešnjave in domišljije v prid porabivši se je leta 600. pred Kristom Gautama Buddha kot za obnovljevalca ali reformatorja teh braminskih nauk postavil, trdé, da je iz Višunovega božanstvenega zaroda. Dobil je dokaj privržencev, ki so bili pa na Cejlonski otok prepodeni. Pozneje se je vendar le njegov obnovljeni nauk jako razširil, tako, da se še dandanes vsa vzhodnja in južnovzhodnja Azija Budaizma drží.

Ustav Indijanov. Po čveterih Parkoutinih sinovih se Indijani delé v čvetero plemen ali kast.

Prva kasta so bramani ali bramini. Ti so najimenitniši mej vsemi stanovi, in imajo največ upliva na ljudstvo; sveti so in nihče se jih ne sme dotakniti. Braman se ne smé nikdar s smrtjo kaznovati, k večemu mu oči iztaknejo. Umor kakega bramana nasproti je ena peterih poglavitnih hudobij. Dvanajst let mora romati po božjih potih, kdor bramana ubije. Ves čas svojega življenja mora s čepino umorjenca v roci berati, in le iz te čepine sme jesti in piti. Opravila te kaste so verozakonstvo in vede. Njeni udje so večidel duhovniki, učeniki, sodniki, zdravniki, kraljevi svétniki ali viši uradniki. Le, če kdo oboža, sme se tudi s trgovino pečati. Poljedelstvo, obrtništvo, malarstvo, zlasti pa hlapčevska dela ali dninarstva so jim v ostrej prepovedi. Njihove poglavitne dolžnosti so: svetostno živeti, nad božjo službo čuti in študirati iz svetih knjig. Vsled tega so v največem spoštovanji, in vživajo posebne predprave, postavim, da jim ni treba davkov dajati, in da le oni smejo iz knjige Vedas brati. Od drugih kast se ločijo po tem, da ne vživajo nikakoršnega mesa. Živé se zgolj ob rastlinah in poljskih pridelkih, in razun vode pijó samo mleko. Zato se ločijo od drugih tudi po svojej lepej, belej koži in lepíh, pravilnih obrazih. Vsled tega je imajo za naselnike iz bližnjih severnih dežel; oni sami pa se štulijo za bramove potomce. — Razun rojenih so še dovzeti bramani, ki se zovejo Soudras. Sprejemajo se v to kasto zaradi posebnih zaslug v pobožnosti in bogoslužnosti, da pomagajo v tempeljnu pri sv. opravilih, vendar pa ne vživajo pravic rojenih braminov. Po žiljah nekterih prenapetih naših aristokratov se mora po tem takem tudi bramova kri prelivati; kajti po njihovih domišljijah najmanj moraš biti baron, da se smeš človeka zvati, in posvečenemu biti v skrivnosti knjige Vedas. Naši Soudras pa so sedanji „Verwaltungs- und Sektions-Räthe“ brez viših pravic in naslovov rojenih braminov.

Druga kasta med Indijani so Kutterijani ali Ksatrijani (po naše: bodalo), in ti so vojniki iz plemstva, rajas ali rajah imenovani. Zmej njih so vzhajali kralji raznih indijskih narodov. Bili so samooblastni. Njih dolžnost bila je le, svoje svetovalce in uradnike iz kaste bramanov voliti. Le-ti poslednji so kraljevo voljo nekoliko omejevali. Vse ljudstvo je bilo toraj od volje kralja in bramanov zavisno. — Evo absolutizem!

Tretja kasta, Šudderijani ali Soudras, je bramanom najbliža. Njeni udje so kupci in trgovci. Njihove posebne lastnosti so: krotkost, dobrotljivost, poštenost in prenapeta varčnost. Prelivanje krvi jim je gnjusoba. Zato ne jedó mesa, temuč živé, kakor bramani, ob zeliščih. Posebno pazljivost in ljubeznjivost ti soudras skazujejo živalim. To izvira iz vere na preseljevanje duš; kajti po tej veri jim je sleherna žival kak sorodnik, kak prijatelj ali znanec. Celó bolnice imajo za obolele živali. Še muham napravljajo vsako leto veliko gostijo, kjer jim na ploščekih z mlekom in sladkorjem strežejo. Enake ljubeznjivosti uživajo bolhe, stanice in uši. Zgodí se, da nalašč koga najmejo, ki ga potem v posteljo mej obilno take mrgoleče golazni privežejo, da se ta mrčes nad njim delectira. — Potomke teh soudras so menda naše „precartane“ gospé in starikaste gospojice s psički v naročji.

Četrta kasta Wajši ali Wise (po naše: služabniki ali pomočniki) je najobilniša mej vsemi, in ta obstaja iz splošnega ljudstva. Njeni udje so: rokodelci, kmetovalci, posli, dninarji itd.

Omenim naj še posebno vrsto ljudi, ki so se parijas imenovali. Ti sami za-se nimajo nikake kaste, temuč so le kakor zavržek smeti in pomije ljudstva. Brezmerno zasramovanje od vseh štirih kast je njihova grenka, bridka osoda. Ostro je prepovedano, z nobenim teh se pečati; še vrata v tempeljne so jim zaprta. Paria celó iz vodnjaka, kjer druge kaste vodo zajemajo, ne sme piti. Temu zasramovanju primerna so tudi njihova dela. Najgrše, najbolj umazano in zaničljivo je njih vsakdanje opravilo. — Glej, taka paria, ali po Vodnikovem „pare“ smo nemškutarjem — Slovenci!! A kaj si moremo zato, da nismo rojeni brami tam kje v „rajhu“?!

(Konec prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* Stan letošnje ozimne letine v našem cesarstvu. Časnik ministerstva kmetijstva ga popisuje tako-le: Na Moravskem je dober, kar se rži in pšenice tiče.

Na Šlezkem je zima večidel vzela pšenico in rž. Bojé se sploh slabe letine.

V gornji Avstriji rž ni veliko trpela, pšenica več.

V večem delu Štajarskega je ozimina malo trpela.

Na Kranjskem je stan žalosten; ozimino je večidel zima vzela. Če spomladi in poleti ne bode vreme ugodnejše, huda bode.

V srednjem in spodnjem Koroškem se bojé slabe letine; v južnih planinskih dolinah se nadjajo dobre letine.

Prav žalostne novice se slišijo iz Ogerskega; pšenice se bode komaj polovica pridelala. V Banatu se slaba letina kaže.

Na Erdeljskem je malo bolje.

Na Hrvaškem in v Slavoniji se je ozimina v viših krajih dobro ohranila, v nižavah je zeló trpela in ni se nadjati dobre letine. Živina je v nevarnosti lakote poginiti, v nekterih županijah je je pocepel deseti del.

Po vsem tem se imamo tedaj bati slabe letine. Da je popis ta resničen, ni dvombe, ker vlada bi gotovo raje rekla, da bo letina dobra, kakor da mora reči, da bo slaba.

* Da bi se na Krasu zopet zaredil les, je ministerstvo kmetijstva odobrilo neki načrt, po katerem naj se čez 13 štirjaških milj z 252 katasterskimi soseskami razširi zasajenega gozdnega in družega drevja. Že letos naj se to zasajanje začne in vsako leto na 756 oralih dovrši, zato se bosta vzela 2 milijona po 2 ali 3 leta starih gozdnih dreves, zraven tega pa še en milijon sadnih in murbovih dreves, ki se bodo jemala iz drevesnic gore Sermino, Rodika in Gorice. O 50 letih mislijo dognati ta cilj in konec. Bog daj!

* Število prebivalcev nekterih mest na Avstrijsko-Ogerskem po najnovejšem številjenji. Dunaj jih ima 825.165, — Praga 157.275, — Trst 120.050, — Lvov 87.105, — Gradec 80.723, — Brno 73.464, — Linc 30.519, — Brašovec 28.014, — Ljubljana 23.032, — Zagreb 20.637, — Novi Sad 19.266, — Salzburg 19.325, — Sibinj 18.998, — Reka 18.809, — Osek 17.291, — Inšbruk 17.134, — Celovec 15.200, — Maribor 13.503.

* Avstrijska armada šteje letos pešcev v liniji 120.387, strelcev 19.638, konjikov 35.683, topničarjev 25.416, pionirjev 2761, ženijnega krđela 4953, voznicarjev 2178, vojakov graničarov 46.994. Skupaj 258.292 vojakov in 38.195 kónj.

Lepoznanski del.

Smrt Smail-Age Čengića.

Po Ivanu Mažuranić-u, poslovenil Janez Bilc.

IV.

Harač.

(Dalje.)

Aga pa sedi v šotoru,
Ž njim pa vojvoda pisan Bauk,
In Mustapa bravec *) zvesti,
In ostali poglavitni Turci.

Po šotoru pa okol okoli
So prelepe razprostrte plahte,
In dišeče se na njih blazine

Širijo prijetno in krepko telo
Na počitek vabijo presladki,
Na počitek in na spanje tiho.

U zakotku pa na malim ognji,
Poka mokro, še zeleno prašče, **)

Al se cmari milo pevajoče
V joku peva, pevajoče joka.

Na lesenem stebru v sredi
Okol kterege se šotor vije,
Svitlo in ljuto se blešči orožje:

Smrtne cevi in železo strašno
Damaščenke tu so sablje krive,
Stokrat z vlaško krvjo napojene;

Jataganov tu visi osmero;
Male nože težko je prešteti;
Dolgo puško lepo pozlačeno

Dostikratov moreš tukaj videt';
Samokresom se ne vé števila.

Al kaj tam se na topuz *) naslanja?

Čudno čudo doslej nevideno,

Krotko jagnje skupaj s temnim volkom.

Tanka vila skup se ljutim zmajem.

*) ki mu káran prebera — —

**) praščela, na Notranjskem pomeni odsekane veje.

***) Topuz = kij.

na tretji 32. Res, da so nekoliko drage, al veliko časa trpijo in delo lepo opravijo.

Pri otrepanji sem rekel, da je dobro otrepano predivo za fabrike že zadosti dobro pripravljeno; to je tudi res, vendar pričenjajo kmetovalci Schönberške okolice tudi z mikanjem pečati se. Popolnoma pa ne omičejo, ampak le na pol. Kak dobiček da imajo pri tem, si nisem izračunal, vendar se jim splačati mora, ker bi sicer gotovo to opustili. Toliko mi je znano, da se dobí za cent na pol omikanega prediva 8 do 9 gold. več, kakor za ravno tisto samo otrepano. Pezdir, se vé, da ostane tudi kmetovalcu za domačo rabo.

S tem smo pri koncu z vsem, kar smo se v predivo izdelovalni šoli v Schönbergu učili; dostaviti hočem le še par števil, ki imajo dokazati, koliko da gré pri takem izdelovanju, kakoršno smo prevdarjali, v zgubo. Iz centa surovega lanú se dobí na Schönberški izdelovalnici pri oni meri 20·2 funtov dobrega otrepanega prediva, in 2·6 slabega že iz pezdirja zbranega. Odpadka se računi pri trenji 25 od sto, pri otrepanju pa na 74, to pa ne od sirovih stebel, ampak od centa že strtih. Pezdirja se dobí 9·7 funtov od 100 funtov sirovih stebel. Po teh številkah je dobiček prediva nekoliko majhen; al pozabiti se ne smé, da je otrepalnica ena tistih Friedlandskih. Drugi kmetovalci dobé sploh po 25 funtov otrepanega prediva od 100 funtov sirovega lanú.

Postave

zastran pošiljanja denarja in drugih stvari kake vrednosti po pošti.

Ta ukaz je veljaven od 1. maja 1870. leta; najvažnejše točke so te-le:

1. Pisma, v katerih se pošilja denar do 100 gold., se prejmelejo na pošti samo zapečateni in se mora na-nje zapisati „po napovedi“ (nach Angabe). — Kdor noče na ta način denarja pošiljati, ga lahko pošlje do 100 gold. po poštnih „nakaznicah“ (Postanweisungen), ktere se dobivajo po vseh poštnih uradih avstrijsko-ogerske države.

2. Zavitek denarnega pisma mora biti četverošpicast in vsi štirje konci se morajo v sredi pisma skupaj stakniti. Poštna pečat se ne pritiskava več na taka pisma.

3. Odprta pisma se na poštah prejmelejo samo: a) s četverošpicastimi zavitki, b) če se v njih več kakor 100 gold. bankovcev nahaja; c) če pismo ne vaga več kakor 15 lotov. — Taka pisma se vendar morajo vsigdar naprej plačati (frankirati) in poštnina za-nje je mnogo viša.

4. Če denarno pismo več vaga kakor 15 lotov, se mora popolnoma zapečateni dati na pošto.

5. Denarna pisma, ktera več kakor 15 lotov vajo, se tudi lahko pošiljajo z zaklopnim zavitkom, morajo se vendar vsigdar s špago zvezati in po podobi zaklopa tako zapečatiti, kakor je predpisano, posebno pa se morajo špagini konci dobro zapečatiti.

6. Vsakemu denarnemu pismu, ki več vaga kakor 15 lotov, se mora pridati „vozno pismo“ (Frachtbrief), ktero mora imeti kolek od 5 kr. Na vsakem voznem pismu mora biti oni pečat, s ktero je zapečaten zavitek pisma. To velja tudi o vseh pismih, ktera se pridevajo takim stvarém, ki se pošiljajo po vozni pošti.

Zavitek mora biti ali iz močnega papirja ali platna, in denar in denarna pisma se morajo večkrat dobro zamotati.

Pred vsem drugim priporočamo pošiljanje denarja po „poštnih nakaznicah“ do 100 gold. Za poštno na-

kaznice se plačuje najmanj poštne, pa tudi onemu, ki denar dobí, ni treba plačati za avizo, in zunaj tega gré tak denar tudi po železnicah z nekimi vlaki, s kterimi vožna pisma ne grejo, postavimo, na južni železnici z brzo- in zloženim vlakom.

Pošiljanje naročnine za časnike

do 10 gold. pa pride celó dober kup, ker se ne plača več kakor samo 5 krajc. Če pa se pošlje naročnina v pismu, mora oni, ki pošilja, že plačati 18 kr., in ki denar prejme, tudi 3 kr., tedaj skupaj 21 kr.; razložka je tedaj za 17 kr.

Mnogovrstne novice.

* „Vendija“. Na graški tehniki se je ustanovilo slovstveno jugoslovansko društvo „Vendija“, ki ima namen, društvenike izobraževati v slovanščini in slovan-skem slovstvu sploh, do česar jim drugje ni nobene priložnosti, potem pa zadeve jugoslovanskih tehnikarjev sploh zastopati. Društvu je želeti najboljšega vspeha, da vzredi tudi na polji tehnične stroke prave narodnjake.

* *Cigan ostane Cigan.* V ogerskem kraju N. Engyed je letos poredoma neizmerno mnogo pitanih svinj pocrkalo, a gospodarji niso mogli najti vzroka; po ostrem opazovanju so vendar prišli do tega, da tamošnji cigani, ki so bili konjederci, davali svinjam skrivoma neko kašo, med ktero so zmešali fosfor, po katerem so svinje pocrkale. Cigani so tedaj na ta način dobili mnogo pečenke in slanine, zdaj je vendar ne morejo uživati, ker so v ječi.

„Slavija“, vzajemna banka,

v „Novicah“ že večkrat omenjena, razprostira se po vseh slovanskih deželah in ima na Kranjskem, Štirnem, Koroškem in Primorskem nad 120 zastopnikov. Dokaz, da se je ta závod v kratkem jako priljubil, je tudi to, da so kot ustavniki pristopili in sicer na Kranjskem: gospodje dr. L. Toman, dr. Costa, dr. J. R. Razlag, dr. Janez Bleiweis, dr. Poklukar, Janez Murnik, Hugo Turk, Jak. Lukan, — na Štajarskem: dr. Vošnjak, dr. Dominkuš, Ivan Žuža, Josip Lipold, dr. Čuček, Slavoljub Knez, Josip Tarbauer, Franjo Skubic, dr. Rapoc, Franjo Roblek, Jak. Janič, Franjo Šentak in dr. Gustav Ipavec.

Národopisne stvari.

Zgodovinske in pravljíčne črtice

o starodavnih Indijanih in o njihovej omiki.

Iz zgodovinskih virov posnel Matija Torkar.

(Konec.)

Šege in obnaša Indijanov se popolnoma strinjajo s temi posebnostmi v kastah. Kastam samim je na tem ležeče, da se med seboj ločijo na zunanjem, ali po obleki, ali pa po ostriženej bradi, ali po barvi brade, ki je ali bela, ali črnovišnjeva, rudeča zatemnelo zelena. Sploh Indijan jako ljubi snažnost in lepotiče, zlasti zlató in draga kamena. Srca je krotkega, usmiljenega in ljubeznjivega, posebno kasta soudranska. Razžaljen rad in lahko odpusti, da, za razžaljenje se še celó ne zmeni, kajti preveč je složen, da bi ga kaj zbodlo ali užgalo. Le eno razžaljenje je, ki ga iz največje flegme spravi v najhujšo srditost, ako namreč na podplat čevlja bljuneš in ga ž njim udariš. Ta udarec mu je znamenje največjega zasramovanja, in Indijan ga silno težko, ali celó nikdar ne pozabi.

Ta ločitev posamesnih kast pa je posebno pri zakonih v veliko napotje in marsiktero preglavico. Zakon jim je sicer jako važno djanje, in šteje se v veliko nesrečo, neoženjenemu ali neodddanej biti. Zato se uže otroci s sedmimi leti ženijo. Vendar šega moškim ostro prepoveduje, oženiti se z ženo više ali niže kaste. Wisijani celó morajo jemati žene od svojega rokodelstva: brivec brivčevo, kakor sedaj večidel konjederec konjederčevo hčer. — Neoskrunjenost in zakonska zvestoba veljate indiškimi ženam za največe čednosti. Blaga Indijanka ne utrpí vklanjanja, si ne dá nikdar sladkih in priliznjenih besed dopovedovati, ali kakor bi gosp. Zarnik rekel: dvorišča pometati; tudi ne sprejme nobenega družega darú, razun slona. Slon jim je mojsterska prirodina stvarba, tako, da se jej še zakonska zvestoba poklanja. Iz teh lastnosti indiških žen se razumevajo po šegah in navadah nastale zapovedi, da se vdove, zlasti iz prvih treh kast, ne smejo nič več možiti, da so celó tako rekoč primorane, se s truplom svojega moža vred dati sežgati. Sicer nimajo za to postave, ki bi je vezala; a šega vendar je to sežiganje skoraj da v dolžnost povzdignila, tako da vstane vse-skozi sploh zasramovana, ako z moževim truplom vred ne gré na grmado. Imajo namreč Indijani tudi to šego, da trupla rajnih na grmadah sežigajo, pepel pa v vodo mečejo. A ne le mrtva trupla, tudi neozdravljive bolnike tirajo na grmado, da je poprej silnih bolečin in trpljenja rešijo. — Morebiti naši humanitarji še tudi tako deleč zavozijo; zakaj „omne nimium...”

Globoki verski čut v srcu Indijana in poleg tega misel, da je človek zato na svetu, da se njegova duša očiščuje, to je slednjič krivo, da se jako šibajo in pokoré. Spokornik si večkrat brez kakovega upliva zgol iz prepričanja, da je grešnik, podvrže največim mukam. Golglav stoji po cele dni in noči v največji plohi, ali se dá žgati najbolj pekočemu solncu, ali stoji kolenčan po cele ure na enej samej nogi. Večkrat se celó primeri, da se marsikdo o zavesti svojega grešnega stanú sam sežgé.

Vede in umetnosti so pri Indijanih od nekda v povojih. Tega zla so uredbe ali ustav imenovanih kast največ krive. Niti bistra glava, niti nagnjenje in veselje do te ali one vede, do te ali one umetnosti, temuč uže po rodu je slehern odločen za svoj jarm. Tako je bilo prostrano polje ved in umetnosti od nekda privilegija bramanov. Oni sami so bili v posesti učenosti, in zaradi lastnega prida so jo mej ljudstvo predavali, kar so najmanj mogli. Zato ima slovstvo sploh malo izvrstnega. Kar ima kaj jedra več vrednosti, to so svetostne knjige. A od ene platí so te knjige le za bramane, od druge strani pa so pisane v sedaj popolnoma zamrlem jeziku, ki se sanskritski jezik, ali prav za prav samskorta, to je, čist jezik imenuje. Ta sanskritski jezik je bil bojda kedaj ljudski jezik Indijanov, pa je v teku časa tako zamrl, da si pravi indiški jeziki ž njim ne le niso nič enaki, temuč si še čisto nič podobni. Prav bi bilo, ako bi se učenjaki tega jezika dobro poprijeli, in mu segli do korena. Pričakovati bi bilo marsičesa, kar bi nam pjasnilo zgodovino prvih časov. — Umetnih popolnosti pri Indijanih razun stavb ni najti. Še te umetnosti ni videti na njihovih poslopih, ampak na tempeljnih, tako imenovanih pagodah. Te pagode razodevlejo nerazrušljivost indiških stavbinih umotvorov. Mogoče, da ta stanovitnost njihovih stavb prihaja iz vladarstva bramanov, kajti so jim v verske namene na samo besedo delalne moči vsega ljudstva na poklon. Velikanski stavbini umotvori sploh so vzraščali pod neodvisnimi samovladarstvi, kjer je na miglje enega samega za delo zgrabilo na tisoče tlačanskih rok. Med indiškimi stav-

bami so najslavniše skalnate pagode na otocih Salsete in Elefante, čisto ves iz skal izsekani tempelj Elora, sedmero tempeljnov Mavalipuranskih in Šalambronski, pri katerih stoji strešje glavnega tempelja na tisoč stebrih, katerih sleherni je 30 čevljev visok. V Šalambronskem tempelju, prej kot ne največem med vsemi svetišči, je blezo 3000 bramanov v službi. V teh pagodah stojé podobe malikov, vse tako klatovitežke in smešne, kakor so bile uže zgoraj popisane.

Kupčijstvo in obrtnost se je pri Indijanih enako malo razvelo. Narava krasne dežele daje jim za njihove potrebe in zložno življenje vsega v zadostilo. Tako manjka kupčijstvu pravega nagona, to je: potreb. Zlato in srebro, ki se v prednji Indiji me nahaja, je bilo skoraj edino, kar so dobivali od družih ljudstev. A tudi zlata in srebra sami niso hoteli drugod iskati; prinesli so jim ju tujci sami v deželo. Indijani toraj sami niso tržili, temuč so trgovstvo tujcem prepustili. K večemu, ako so do mej svojih pokrajin pritvorili svoje blago v zamenjo. — Za obrtnijske izdelke imajo Indijani veliko duha in posebno spretnost. Še večja pa je njihova složnost, ki jih zadržuje, da svoje spretnosti v delih ne kažejo. Zlasti jim brihtnosti ni odreči, da vedó umetna kotlovinska dela in najtanjše tkanine tujih ljudstev s posebno izvrstnostjo ponarejati. Da bi sami kaj izvirnega iznašli, ta lastnost jim vsaj na videz ni prirojena. Nasproti pa so k posebnej popolnosti dognali umetnosti v sleparijskih in v črnih ali čarovnih igrach, ki so ljudstvu jako jako priljubljene. Indiški čarovniki so bili od nekda na glasu, kakor imajo Indijo sploh za domovje črnih iger.

V primeri z drugimi narodi se vsa omika Indijanov z malo izjemki od starodavnih časov mi dokaj spremenila. Ne da bi bili ravno propadli, vendar se tudi niso povzdignili, ne napredovali, kakor je lastno moči in vzletu po popolnosti hrepenečemu človeškemu duhu. Ta prikazen, ki se tudi pri Kinezih nahaja, izvira nekoliko od podnebja dežele, ki storja duha dremotnega, nekoliko od radodarnosti prirode, ki duši nagon do pridobitka, nekoliko od verskih nazorov, ki vso ceno odrekujejo sedanjemu življenju. A poglavitni vzrok tega zastanka ostaja despocija vlade, ki neprestopne meje postavlja slehernej prostej povzdigi duha, slehernemu napredku. Sužnji rob pod palicami in v verigah, kako se hoče s telesom dvigati v svetle, zračne višave?!

Lepoznanski del.

Smrt Smail-Age Čengića.

Po Ivanu Mažuraniću, poslovenil Janez Bilc.

IV.

Harač.

(Dalje.)

Vstane Bauk, gosle vzame,
In ponižen, nog podvitih,
Na poprejšnje sede mesto;
Ter pred sabo naslonivši
Na blazino mehko strune glasne,
Z lokcem mil' donečim vdari
Sem ter tje po konjskem repu;
Pa ko kline nektare krate krenjen
Je zaškripal, z gromovitim glasom
Z godbo strun tak pevec zviti
Pesmico začel je peti:

„Mili Bog, o preveliko čudo,
Kakšen bil je Rizvan aga silni,